

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ВАСИЛЬЄВА ОЛЬГА ВІКТОРІВНА

УДК 373.3.016:37.064

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ**

13.00.09 – теорія навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Комунальному вищому навчальному закладі «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор
член-кореспондент НАПН України
ГОЛОБОРОДЬКО Євдокія Петрівна,
Комунальний вищий навчальний
заклад «Херсонська академія
неперервної освіти» Херсонської обласної ради,
професор кафедри педагогіки і психології.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
МАЛИХІН Олександр Володимирович,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
професор кафедри теорії та історії педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент

ЖАРКОВА Ірина Іванівна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка,
доцент кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної
освіти.

Захист відбудеться «02» липня 2015 року о 8.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано «28» травня 2015 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми зумовлена оновленням змісту початкової загальної освіти на засадах комунікативного та компетентісного підходів. Сучасні зміни в соціально-економічному, духовному розвитку українського суспільства, прагнення інтегруватися до світового освітнього простору вимагають оптимізації освіти в початковій школі та вдосконалення формування комунікативної компетентності молодших школярів, покращення мовленнєвої підготовки учнів.

Теоретичні положення дисертаційної роботи ґрунтуються на концептуальних засадах загальнодержавних нормативних документів, що забезпечують регулювання здійснення освітнього процесу (Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 462 від 20.04.2011 р., Закон України «Про освіту»). Навчання у початковій школі спрямовано на підготовку молодшого школяра, спроможного використовувати отримані знання в умовах навчальної комунікації. Тенденція зміни знаннєвої освітньої педагогіки на компетентнісну викликана сучасними соціальними вимогами, оскільки потребує виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних до взаємодії. Компетентнісний підхід є не лише перспективним, а й фокусує основні зусилля учасників педагогічного процесу на створенні середовища, оптимального для особистісної самореалізації учня. Особливого значення він набуває в інтегральному поєднанні з комунікативним підходом, що наближає навчальний процес до реальних умов спілкування.

Специфіка навчання молодших школярів зумовлена сензитивністю віку учнів, тому формування комунікативної компетентності буде більш ефективним при використанні міжпредметних зв'язків. Саме в процесі вивчення української та англійської мов школярі мають можливість помічати багато спільного, знаходити відповідності з іншими предметами, особливо з літературним читанням, оскільки мова є засобом вираження думок про об'єктивну дійсність, властивості й закономірності. Реалізація міжпредметних зв'язків сприяє науковій організації освітнього процесу і є стимулювальним фактором навчання української та англійської мов.

Класикою вітчизняної та світової психолого-педагогічної думки нині вважаються наукові роботи О. Аршавської, Н. Гез, І. Гудзик, Л. Ельконіна, В. Загвязінського, І. Зимньої, Д. Ізаренкова, М. Кенейла, О. Леонтєва, І. Лернера, Б. Ломова, Л. Максютенко, А. Маркової, М. Махмутова, А. Москаленко, Ю. Пасова, С. Савінгтона, М. Свейна, М. Скаткіна, А. Хуторського, Г. Щукіна, присвячені проблемі формування комунікативної компетентності.

Методологічним орієнтиром для українських учених є наукові досягнення вітчизняних педагогів, а саме: В. Андрущенко, Н. Бібик, Л. Ващенко, І. Жаркової, Т. Зубенко, Я. Кодлюк, О. Локшиної, І. Малафійка, О. Малихіна, Л. Морської, С. Пальчевського, О. Пометун, О. Савченко, Г. Терещука, В. Чайки.

Ідеї оптимізації шкільного курсу мови з урахуванням комунікативно-діяльнісного підходу до

її вивчення представлено в дослідженнях таких вітчизняних і зарубіжних учених, як І. Артемчук, Л. Вознюк, В. Гаркуша, О. Горбунова, О. Купалова, В. Мельничайко, Л. Федоренко та ін.

Проблеми вивчення мови в процесі мовленнєвої діяльності досліджено в працях Є. Голобородько, О. Киричука, Н. Кузьміної, О. Потебні, В. Статівки. Комуникативна компетентність індивіда та компетентність у спілкуванні розглядаються в роботах Ю. Ємельянова, Ю. Жукова, Л. Петровської, у процесі вивчення іноземної мови – у наукових надбаннях М. Баришнікова, Р. Мільруда, С. Ніколаєвої.

Дослідженням особливостей використання міжпредметних зв'язків займалися такі видатні педагоги, як Я. Коменський, Дж. Локк. Серед сучасних дослідників цієї проблеми необхідно назвати О. Бандуру, І. Большакову, А. Гур'єва, В. Зенченко, Т. Крамаренко, Н. Лошкарьову та ін.

Здійснений аналіз рівня підготовленості учнів початкової школи до комуникативної діяльності дав змогу виявити певні недоліки. Дослідження організації навчального процесу показує, що належною мірою не реалізуються можливості змісту гуманітарних дисциплін, форм організації, методів і засобів навчання для цілеспрямованого формування комуникативної компетентності учнів початкових класів, не склався поетапний процес комуникативної підготовки. Ці питання недостатньо висвітлені в психолого-педагогічній літературі. Вивчення особливостей процесу формування комуникативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків показує, що існують певні суперечності:

- між константно оновлювальними вимогами держави щодо якості підготовки випускника початкової школи та реальними індивідуальними можливостями і потребами молодших школярів;

- між наявним накопиченим теоретичним і практичним досвідом формування комуникативної компетентності молодших школярів та недостатньою розробленістю ефективних технологій формування комуникативної компетентності;

- між потребою в дидактичних матеріалах, що сприяють формуванню комуникативної компетентності молодших школярів, та відсутністю відповідного дидактичного забезпечення формування комуникативної компетентності засобами міжпредметних зв'язків.

Актуальність проблеми та необхідність подолання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Формування комуникативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків»**.

У науковому дослідженні здійснено узагальнення теоретичних досягнень та пропонується вирішення цієї проблеми шляхом реалізації технології формування комуникативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження пов'язане з науковими розробками, що проводяться в КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» за загальною науковою темою «Теоретико-методологічні основи вдосконалення системи

освіти та поліпшення її кадрового забезпечення» (державний реєстраційний номер 0104U010624). Тему дисертації затверджено вченою радою Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (протокол № 3 від 18.05.2012 р.), узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН в Україні (протокол № 6 від 19.06.2012 р.).

Об'єктом дослідження є навчання філологічних предметів у початковій школі.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці технології формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків.

Відповідно до зазначеної мети висуваємо такі **завдання** дослідження:

1. Здійснити комплексний аналіз теоретичних засад, з'ясувати зміст понять «комунікативна компетентність» та «міжпредметні зв'язки», виявити структуру комунікативної компетентності молодших школярів.

2. Визначити критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності учнів початкової школи.

3. Виявити сукупність дидактичних умов, що забезпечать формування комунікативної компетентності учнів початкової ланки освіти.

4. Розробити та експериментально перевірити ефективність запропонованої технології формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків.

З метою розв'язання поставлених завдань використано такі **методи** дослідження:

– *теоретичні*: аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури, що дав змогу розробити теоретичні засади дослідження проблеми формування комунікативної компетентності молодших школярів; конкретизація поняттєво-категорійного апарату дослідження, а саме термінів: «компетенція», «компетентність», «комунікативна компетентність», «міжпредметні зв'язки», «технологія», «дидактичні умови»;

– *емпіричні*: педагогічне спостереження за навчально-виховним процесом, аналіз уроків з української, англійської мов та літературного читання, тестування, анкетування, інтерв'ювання, опитування, бесіди – з метою виявлення рівнів сформованості комунікативної компетентності учнів початкової школи; аналіз письмових робіт й усного мовлення учнів, педагогічний експеримент, методи оцінки – для перевірки технології формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків;

– *статистичні*: методи математичної статистики, що забезпечили підтвердження вірогідності й надійності одержаних результатів опрацювання експериментальних даних.

Методологічну й теоретичну основу дослідження становлять положення психологічних теорій особистості та її розвитку під час навчальної діяльності (Б. Ананьєв, Г. Балл, Л. Виготський, В. Давидов, Г. Костюк, О. Леонтєв, С. Рубінштейн); концепції гуманістичної (Ш. Амонашвілі, В. Бондар, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Сухомлинський) та особистісно зорієнтованої (І. Бех, О. Пехота, В. Рибалка, В. Серіков, С. Сисоєва, І. Якиманська) педагогіки; комунікативно-діяльнісного підходу до навчання (М. Вятютнев, І. Зимня, Г. Китайгородська, Ю. Пассов); компетентісного підходу в сучасній освіті (Н. Бібік, О. Волченко, І. Ільченко, О. Пометун, Л. Хоружа, А. Хуторський).

В основі дисертації загальнотеоретичні концепції про взаємозв'язок мови й мовлення; методичні положення про сутність поняття «комунікативна компетентність», законодавчі документи з проблеми реформування початкової школи; вчення про міжпредметні зв'язки; праці, у яких охарактеризовано процеси формування комунікативної компетентності (Ф. Бацевич, Т. Башук, О. Бігіч, В. Бондар, В. Гаркуша, Н. Глизеріна, С. Кривец, В. Молчановський, А. Петров, Н. Самсутіна та ін.), окреслено шляхи розвитку комунікативної компетентності молодших школярів (Л. Вознюк, Є. Голобородько, В. Гринькова, Т. Дараган, З. Залібовська-Ільніцька, Л. Кліманова, Т. Олійник, Л. Орехова), досліджено психофізіологічні механізми мовлення (А. Алхазішвілі, П. Гальперін, О. Лурія та ін.), розглянуто проблеми підготовки учнів до використання міжпредметних зв'язків (Н. Лошкарьова, Л. Пуховська, О. Семенов, Н. Скрипчук та ін.).

Експериментальна база дослідження: Херсонська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 24 із поглибленим вивченням математики, фізики та англійської мови Херсонської міської ради, загальноосвітня школа І ступеня № 295 Дарницького району (м. Київ), школа-ліцей № 6 ім. Назарія Яремчука (м. Тернопіль), Харківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 167 Харківської міської ради Харківської області. Експериментом було охоплено 4 школи (325 осіб).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

– теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено технологію формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків (етапи технології: пропедевтично-діагностичний етап; функціонально-діяльнісний етап забезпечення активної комунікації (фази: мотиваційно-стимулювальна; актуалізації метапредметних знань; процесуально-комунікаційна); етап аналітичної корекції та сталої прогностики);

– виявлено сукупність дидактичних умов формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків (забезпечення сталої мотиваційно-стимулювальної основи спілкування учнів на міжпредметному рівні з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей молодших школярів; актуалізація міжпредметних знань учнів в

інтерактивній діяльності, що передбачає їх активне включення у варіативно-тематичне спілкування; інтеграція форм, методів і засобів навчання комунікації на міжпредметній основі; створення рівнево-корекційного дидактико-методичного забезпечення процесу відповідно до комунікативного та компетентісного підходів).

Уточнено сутність базових понять «комунікативна компетентність молодших школярів», «міжпредметні зв'язки»; визначено компоненти комунікативної компетентності (мотиваційний, когнітивний та діяльнісний); критерії діагностування рівнів сформованості комунікативної компетентності учнів початкової школи (мотиваційно-цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний), показники високого, достатнього, середнього, низького рівнів сформованості комунікативної компетентності учнів початкових класів.

Подальшого розвитку набули питання змісту, методів, прийомів, засобів та форм організації навчання молодших школярів у процесі комунікативної підготовки.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробці технології формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків, у створенні методичних рекомендацій «Формування комунікативної компетентності молодших школярів» та комплексу вправ з української та англійської мов, літературного читання для формування комунікативної компетентності учнів початкових класів, підготовці комплексу факультативних занять «Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків». Матеріали дослідження сприятимуть оновленню змісту освітнього процесу, поширенню використання міжпредметних зв'язків у початковій школі, будуть корисними в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи та в післядипломній освіті.

Запропонована в дисертації технологія формування комунікативної компетентності молодших школярів апробована та впроваджена в навчальний процес у Херсонській спеціалізованій школі I–III ступенів № 24 із поглибленим вивченням математики, фізики та англійської мови Херсонської міської ради (довідка № 01-14/129 від 06.06.2014 р.), загальноосвітній школі I ступеня № 295 Дарницького району (м. Київ) (довідка № 124 від 05.06.2014 р.), школі-ліцеї № 6 ім. Назарія Яремчука (м. Тернопіль) (довідка № 196 від 06.06.2014 р.), Харківській загальноосвітній школі I–III ступенів № 167 Харківської міської ради Харківської області (довідка № 878 від 29.08.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. У статті, написаній у співавторстві з Л. Покорною [10], автором розкрито особливості комунікативного підходу до навчання молодших школярів іноземній мові.

У навчально-методичних рекомендаціях, написаних у співавторстві з Є. Голобородько [21], автором здійснено аналіз комунікативної компетентності як лінгводидактичної проблеми, розроблено комплекс вправ з іноземної мови.

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалась на міжнародних науково-практичних конференціях: «Мова і соціум: етнокультурний аспект» (Бердянськ, 2012), «Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних студій» (Маріуполь, 2012), «Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи дослідження» (Львів, 2012), «Психолого-педагогічні засади діяльності фахівця: історія, теорія, практика» (Херсон, 2013), «Формування і якісний розвиток сучасних систем освіти» (Лондон, 2013), «Наукові дослідження та їх практичне використання. Сучасний стан та шляхи розвитку» (Одеса, 2013), «Язык. Культура. Образование» (Шадринськ, 2014), «Сучасна початкова освіта: традиції, інновації та перспективи» (Херсон, 2015), «Співдружність наук» (Барановичи, 2015); *всеукраїнських*: «Педагогічна спадщина А. Макаренка та В. Сухомлинського: історія та сучасність» (Херсон, 2013); *регіональних*: «Використання інтерактивних технологій навчання в мовній освіті молодших школярів» (Херсон, 2013).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи відображено у 21 науковій публікації, зокрема опубліковано 11 статей у наукових фахових виданнях, 3 статті – у виданнях зарубіжних держав; 5 – у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 – в інших виданнях. Видано 1 методичні рекомендації у співавторстві.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (усього 296 найменувань, із них 22 – англійською мовою) та 14 додатків на 58 сторінках. Робота містить 14 таблиць, 7 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 262 сторінки, із них 175 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання, викладено теоретико-методологічні основи та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано відомості про впровадження та апробацію результатів наукового пошуку.

У **першому розділі** дисертації «**Теоретичні основи формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків**» висвітлено теоретичні питання формування комунікативної компетентності молодших школярів, проаналізовано психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження, з'ясовано суть понять «компетенція», «компетентність», «міжпредметні зв'язки», «комунікативний підхід», що відіграють провідну роль у розумінні процесу формування комунікативної компетентності учнів початкової школи.

Виявлено, що комунікативна компетентність молодших школярів – це інтегральна якість особистості, що передбачає єдність набуття досвіду через здатність встановлювати й підтримувати

необхідні контакти з іншими людьми, оволодіння певними знаннями, уміннями й навичками, формування мотиваційно-ціннісної основи спілкування. Відповідно до різних підходів до визначення структури цієї компетентності було виділено три її компоненти: мотиваційний, когнітивний та діяльнісний, – що тісно взаємопов'язані та визначають рівень сформованості комунікативної компетентності. Комунікативна компетентність формується засобами змісту освіти, рівень сформованості комунікативних умінь та навичок учнів безпосередньо пов'язаний зі здатністю молодших школярів використовувати набуті з різних предметів знання, що зумовлює особливо важливу роль міжпредметних зв'язів.

Міжпредметні зв'язки є педагогічною категорією для позначення синтезу інтеграційних відносин між об'єктами, явищами і процесами реальної дійсності, що відображено у змісті, формах і методах навчально-виховного процесу та є важливим засобом формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Використання міжпредметних зв'язків – засіб формування комунікативної компетентності, що допомагає здійснювати поетапну організацію роботи з формування комунікативних умінь, постійно ускладнюючи пізнавальні завдання, розширюючи поле дії творчої ініціативи та пізнавальної діяльності школярів, застосовуючи різні дидактичні засоби для їх ефективного здійснення.

За допомогою міжпредметних зв'язків у дітей формується навчально-пізнавальна культура, спільна для багатьох предметів: слухати вчителя, відповідати перед класом, читати вголос, вміння зіставляти, доводити. Реалізація міжпредметних зв'язків та проведення інтегрованих уроків сприяє розкриттю творчих здібностей кожного учня, урізноманітненню методів та організаційних форм навчання для посилення інтересу молодших школярів до знань, активізації мислення, оволодіння системою наукових знань і позитивно впливає на формування комунікативної компетентності.

Виявлено, що основними психологічними аспектами формування комунікативної компетентності молодших школярів є спілкування, мотивація, інтерес, психологічна готовність учнів, що забезпечують ефективність навчального процесу. Досягнення поставленої мети передбачає особливу увагу до провідних принципів (компетентності, комунікативності, ситуативності, мовленнєвої і розумової діяльності, функціональності, новизни, індивідуалізації, діалогу культур, інтерактивності, активності), методів (пояснювально-ілюстративного, частково-проблемного, пошукового, комунікативного та ін.), відповідних прийомів і форм навчання на уроках української та англійської мов, літературного читання.

Аналіз нормативних документів, програм, навчально-методичної літератури з проблеми формування комунікативної компетентності молодших школярів показав, що в підручниках для початкової школи різні комунікативні завдання та вправи, що сприяють розвитку комунікативних умінь та формуванню відповідної компетентності, представлені недостатньо, використанню

міжпредметних зв'язків не приділяється відповідна увага.

У *другому розділі* «Обґрунтування дидактичних умов та технологія формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків» на основі узагальнення теоретичного та практичного досвіду розробки проблеми формування комунікативної компетентності запропоновано дидактичні умови та технологію формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків. Відповідно до визначених компонентів комунікативної компетентності молодших школярів були виділені критерії: мотиваційно-цільовий (система мотивів учня, що спонукає до спілкування; готовність проявляти наполегливість, ініціативність, активність), змістовий (система знань, необхідних для успішного формування комунікативної компетентності; сформованість умінь співвідносити знання з різних предметів), операційно-діяльнісний (сукупність комунікативних умінь; здатність до співпраці). За умов урахування відповідних критеріїв та показників було виділено високий, достатній, середній та низький рівні сформованості комунікативної компетентності учнів.

Виявлено сукупність дидактичних умов, у яких сконцентровано положення, що впроваджуються у процесі поетапної реалізації технології формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків: забезпечення сталої мотиваційно-стимулювальної основи спілкування учнів на міжпредметному рівні з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей молодших школярів (увага до вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, особливостей спілкування, інтересу, пам'яті, мислення; визначення провідних мотивів учнів початкових класів; розвиток внутрішнього бажання до активної дії, стимулювання особистісно значущих мотивів діяльності, використання інтерактивних методів навчання); актуалізація міжпредметних знань учнів в інтерактивній діяльності, що передбачає їх активне включення у варіативно-тематичне спілкування (розвиток пізнавальної активності учнів в процесі використання міжпредметних зв'язків, формування потреби в рефлексії на засадах урахування індивідуальних особливостей молодших школярів; активне використання сучасних інтерактивних методів, що дозволяють поєднувати елементи інноваційних технологій, орієнтують на співпрацю в навчальній комунікативній діяльності); інтеграція форм, методів і засобів навчання комунікації на міжпредметній основі (здійснення поняттєвого аналізу матеріалу, реалізація діалогової стратегії спілкування, орієнтованої на використання міжпредметних зв'язків, імплементація тематичної інтеграції); створення рівнево-корекційного дидактико-методичного забезпечення процесу відповідно до комунікативного та компетентісного підходів (конструювання навчального процесу відповідно до вимог комунікативного та компетентісного підходів; розробка та корекція змісту і форм навчання відповідно до рівня підготовки і розвитку).

Обґрунтування визначених дидактичних умов, що сприяють формуванню комунікативної

компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків, зумовлюється такими чинниками, як: змістове наповнення освітнього процесу з урахуванням рівня розвитку та вікових особливостей молодших школярів; ціннісно-мотиваційне ставлення учнів до навчання; суб'єкт-суб'єктний характер взаємодії вчитель-учень під час навчального процесу; розвиток комунікативних умінь і навичок учнів; нестандартний підхід учителя до вибору форм реалізації навчальної діяльності учнів з метою використання міжпредметних зв'язків.

Розроблені дидактичні умови у своїй сукупності стали основою розробки відповідної технології навчання. Технологія формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків є послідовним розгортанням основних етапів: пропедевтично-діагностичного етапу; функціонально-діяльнісного етапу забезпечення активної комунікації (реалізація цього етапу передбачала імплементацію таких фаз: мотиваційно-стимулювальна; актуалізації метапредметних знань; процесуально-комунікаційна); етапу аналітичної корекції та сталої прогностики.

Результативність розробленої технології визначається за допомогою визначення рівнів сформованості комунікативної компетентності молодших школярів (високий, достатній, середній, низький). Діагностика рівнів здійснювалась відповідно до розроблених критеріїв та показників. Схематичне зображення технології формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків представлено на рис.1.

У *третьому розділі* «Дослідно-експериментальна діяльність із перевірки дієвості технології формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків» на підставі теоретичних узагальнень описано дослідницько-експериментальну роботу, у процесі якої перевірялася ефективність запропонованої технології, що реалізується за визначених дидактичних умов, представлено отримані експериментальні дані.

Розроблено дидактико-методичне забезпечення процесу формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків, змістову складову експериментальної роботи. Визначено мету, завдання та програму формування комунікативної компетентності учнів початкової школи з метою здійснення апробації розробленої технології. Провідними принципами є такі: комунікативності, мовленнєвої і розумової діяльності, функціональності, новизни, індивідуалізації, діалогу культур.

Провідними методами визнано пояснення, комунікативно-рольові ігри, метод вправ. Основні прийоми – узагальнення, створення діалогів, конструювання речень, інсценування, форми – індивідуальні, робота в парах, групові, колективні. Виділено такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний.

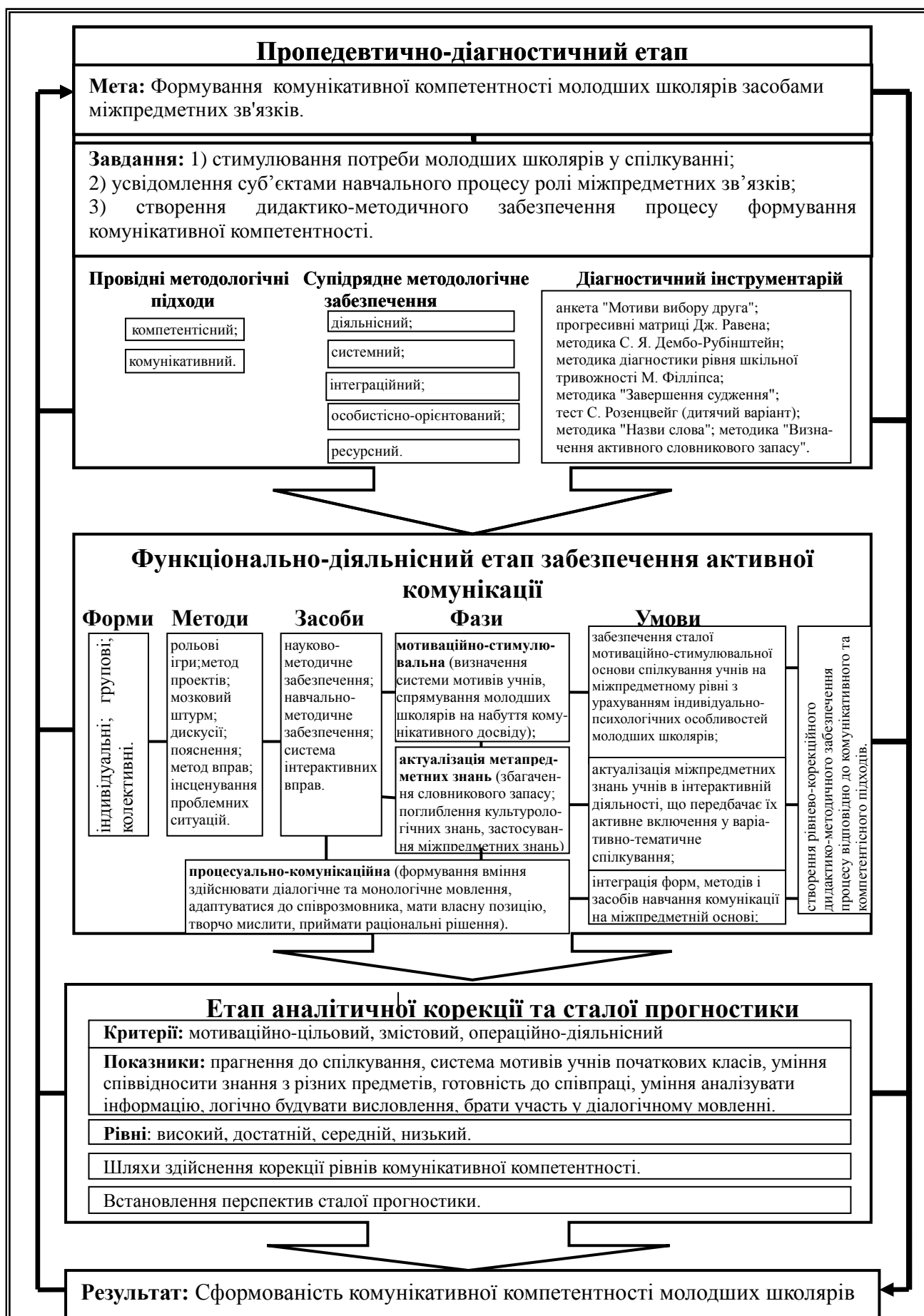

Рис. 1. Технологія формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків

Критеріями визначено: мотиваційно-цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний. Показники зазначених критеріїв – прагнення до спілкування, система мотивів учнів, уміння співвідносити знання з різних предметів, готовність до співпраці, уміння аналізувати інформацію, логічно будувати висловлення, брати участь у діалогічному мовленні. Визначені компоненти, критерії та показники дали змогу виявити відповідні рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів: високий, достатній, середній, низький. Результатом реалізації розробленої технології є сформованість комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків.

Для перевірки ефективності розробленої технології проводилась експериментальна робота, що включала три етапи. На першому етапі під час здійснення констатувального експерименту було визначено вихідний рівень сформованості комунікативної компетентності учнів експериментальних та контрольних класів. Діагностичний інструментарій (анкета "Мотиви вибору друга", прогресивні матриці Дж. Равена, методика С. Дембо-Рубінштейн, методика діагностики рівня шкільної тривожності М. Філіпса, проєктивна методика "Завершення судження", тест С. Розенцвейг (дитячий варіант), методика "Назви слова", методика "Визначення активного словникового запасу"), комплекс діагностичних методів і методик (опитування, анкетування, спостереження, бесіди, тестування, аналіз учнівських робіт, вивчення документації та ін.) дав змогу визначити, що рівень сформованості показників не може вважатися достатнім. За результатами проведеного констатувального етапу експерименту серед учнів початкових класів визначено рівні сформованості комунікативної компетентності в ЕК високий рівень мають 17,5 %, достатній рівень – 27,5%, середній – 43,12%, низький рівень – 11,88% школярів (мотиваційний компонент). Когнітивний компонент мав такі показники рівнів: високий – 18,75%, достатній – 26,88%, середній – 41,87%, низький – 12,5% учнів. Діяльнісний компонент було сформовано відповідно до таких рівнів: високий – 15,63%; достатній – 25%, середній – 44,37%, низький – 15% учнів. У КК ці показники становили відповідно

до мотиваційного компонента: високий – 20%, достатній – 24,85%, середній – 42,42%, низький – 12,73% учнів. Згідно з когнітивним компонентом: високий – 21,82%; достатній – 21,21%, середній – 37,58%, низький – 19,39% учнів. Діяльнісний компонент мав таку статистику: високий – 18,18%; достатній – 23,64%, середній – 44,24%, низький – 13,95% учнів. Статистичні дані визначених рівнів сформованості комунікативної компетентності показали невідповідність потребам суспільства та вимогам Міністерства освіти і науки України, що висуваються до початкової ланки освіти.

На формульованому етапі дослідницько-експериментальної роботи в експериментальних класах було апробовано технологію. Навчання в контрольних класах здійснювалось за звичайною процедурою.

Мотиваційно-стимулювальна фаза включала створення мотивації школярів до підвищення рівня комунікативної компетентності в класній та позаурочній діяльності (закріплення здобутих комунікативних знань і умінь шляхом їх комплексного використання під час навчання, спрямування молодших школярів на набуття комунікативного досвіду); фаза актуалізації метапредметних знань передбачала особливу увагу до когнітивної складової комунікативної компетентності (збагачення і розширення словникового запасу учнів; формування навичок особистісного спілкування, перевірялось, як використання міжпредметних зв'язків сприяє формуванню комунікативної компетентності); процесуально-комунікаційна фаза сприяла формуванню діяльнісного компонента (визначалося вміння молодших школярів здійснювати усне діалогічне та монологічне мовлення, уміння адаптуватися до співрозмовника, мати власну позицію, творчо мислити, приймати раціональні рішення, адекватно застосовувати знання різних предметів у процесі комунікації).

Під час контрольного етапу експериментального дослідження аналізувалися показники рівнів сформованості комунікативної компетентності учнів як експериментальних класів, так і контрольних. Результати аналізу засвідчують, що в учнів експериментальних класів порівняно з учнями контрольних класів спостерігалась позитивна динаміка.

В ЕК мотиваційний компонент на високому рівні збільшився на 5%, а достатній рівень – на 9,38%, середній рівень зменшився на 8,74%, а низький – на 5,64%. Когнітивний компонент змінився так: високий рівень зріс на 6,88%, достатній рівень – на 4,37%, середній рівень знизився на 8,06%, низький рівень – на 3,13%. Діяльнісний компонент мав найвищі показники: високий рівень зріс на 8,74%, достатній рівень на – 12,5%, середній рівень знизився на 9,99%, низький рівень – на 11,25%. У КК динаміка була не такою значною. Мотиваційний компонент: високий рівень зріс на 1,21%, достатній зменшився на 0,61%, середній зріс на 1,22%, а низький зменшився на 1,82%. Когнітивний компонент мав таку динаміку: високий рівень зріс на 1,82%, достатній рівень на 1,21%, середній рівень – на 1,21%, низький рівень зменшився на 4,24%. Відповідно до діяльнісного компонента були такі результати: високий рівень зріс на 0,61%, достатній рівень – на 0,6%, середній рівень – на 0,61%, низький рівень зменшився на 1,83% (див. табл. 1).

Результати педагогічного експерименту піддавались кількісному аналізу із застосуванням методу χ^2 – критерій Пірсона, порівнюючи з даними, отриманими після дослідження. Для з'ясування ступеня статистичної значущості відмінностей в ЕК було обрано χ^2 – критерій, оскільки аналізу підлягав відсотковий розподіл даних за компонентами.

Зведений статистичний аналіз результатів експериментального дослідження засвідчив, що після організації впливів значно відрізняються за означеним параметром ($\chi^2=7,81$) на рівні достовірності 0,05%. Отже, позитивну відмінність сформованості комунікативної компетентності

молодших школярів в ЕК після експерименту можна охарактеризувати як суттєву, оскільки $X^2 = 37,56$; $p \leq 0,05$; $X^2 = 23,06$; $p \leq 0,05$; $X^2 = 53,56$; $p \leq 0,05$.

Таблиця 1

Динаміка змін сформованості комунікативної компетентності молодших школярів

Клас	Компонент	Рівні сформованості комунікативної компетентності (кількість учнів, %)			
		Високий	Достатній	Середній	Низький
		%	%	%	%
ЕК	Мотиваційний	+ 5	+ 9,38	- 8,74	- 5,64
	Когнітивний	+ 6,88	+ 4,37	- 8,06	- 3,13
	Діяльнісний	+ 8,74	+ 12,5	- 9,99	- 11,25
КК	Мотиваційний	+ 1,21	- 0,61	+ 1,22	- 1,82
	Когнітивний	+ 1,82	+ 1,21	+ 1,21	- 4,24
	Діяльнісний	+ 0,61	+ 0,6	+ 0,61	- 1,83

Таким чином, результати проведеного експерименту підтверджують ефективність технології формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків.

ВИСНОВКИ

Науково-теоретичні узагальнення та напрацьований емпіричний матеріал, представлені в дисертаційній роботі, надають об'єктивні підстави для таких висновків:

1. Здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дав змогу визначити зміст понять «комунікативна компетентність» та «міжпредметні зв'язки». Виявлено теоретичні засади формування комунікативної компетентності на основі вивчення психолого-педагогічної, науково-методичної літератури, пов'язаної з темою дисертаційної роботи, уточнено зміст та сутність поняття «комунікативної компетентності» як здатності особистості, заснованої на знаннях та досвіді, орієнтуватися в ситуаціях спілкування, розуміти мотиви, інтенції, стратегії поведінки як свої власні, так і партнерів, вибирати і здійснювати ефективну взаємодію з іншими людьми. Уточнено поняття «комунікативна компетентність молодших школярів». Ця дидактична категорія розглядається як інтегральна якість молодшого школяра, що передбачає єдність набуття досвіду через здатність встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, оволодіння певними знаннями, уміннями й навичками, формування мотиваційно-ціннісної основи спілкування.

У дослідженні визначено структуру комунікативної компетентності молодших школярів, що

є єдністю мотиваційного, когнітивного та діяльнісного компонентів. Для покращення показників сформованості комунікативної компетентності молодших школярів доцільним виявилось використання міжпредметних зв'язків, що визначаються як педагогічна категорія для позначення синтезу інтеграційних відносин між об'єктами, явищами і процесами реальної дійсності, що відображені у змісті, формах і методах навчально-виховного процесу.

Для формування комунікативної компетентності молодших школярів було враховано відповідні психолого-педагогічні аспекти (спілкування, мотивація, інтерес, пам'ять, увага, мислення), що сприяють процесу підготовки учнів початкових класів до подальшої навчальної діяльності. Основними принципами визначено такі: принципи комунікативності, компетентності, мовленнєвої і розумової діяльності, функціональності, новизни, індивідуалізації, діалогу культур, інтерактивності, активності.

2. Відповідно до визначеної структури комунікативної компетентності визначено основні критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності учнів початкової школи.

Мотиваційний компонент спирається на рівні мотивації учнів початкових класів, визначає потребу школяра в досягненні успіху в конкретній навчальній, комунікативній ситуації. Мотиваційно-цільовий критерій передбачає наявність системи мотивів учня, що спонукає до спілкування; готовність проявляти наполегливість, ініціативність, активність у комунікативному процесі. Когнітивний компонент визначається за змістовим критерієм, що передбачає виявлення системи знань, необхідних для успішного формування комунікативної компетентності, залежить від сформованості умінь співвідносити знання з різних предметів. Показники пов'язані зі ступенем оволодіння культурологічними фоновими знаннями, ступенем сформованості мовної та мовленнєвої компетентностей. Діяльнісний компонент відповідно до операційно-діяльнісного критерію передбачає сукупність комунікативних умінь і навичок, що виявляються у здатності самостійно використовувати власний досвід та знання. Показниками вважаємо готовність до інтерактивної взаємодії, уміння розуміти та аналізувати інформацію в процесі спілкування, здатність чітко, логічно, доступно висловлювати судження під час навчальної комунікації.

Визначені критерії та їх показники дали змогу виокремити рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів: високий, достатній, середній, низький.

3. Виявлено й теоретично обґрунтовано сукупність дидактичних умов, що зумовлюють ефективне формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків, та дали змогу розробити відповідну технологію: забезпечення сталої мотиваційно-стимулювальної основи спілкування учнів на міжпредметному рівні з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей молодших школярів; актуалізація міжпредметних знань учнів в інтерактивній діяльності, що передбачає їх активне включення у варіативно-

тематичне спілкування; інтеграція форм, методів і засобів навчання комунікації на міжпредметній основі; створення рівнево-корекційного дидактико-методичного забезпечення процесу відповідно до комунікативного та компетентісного підходів. Реалізація дидактичних умов передбачала збагачення освітнього процесу серією уроків за принципами особистісно зорієнтованого навчання, метою яких було створення емоційно-позитивної атмосфери серед учнів початкової школи. Дидактичні умови представлено як узагальнено-концентроване визначення необхідних і достатніх дидактичних процесів, що у своїй сукупності забезпечуватимуть високий рівень комунікативної компетентності молодших школярів. Виявлені дидактичні умови спрямовані на формування пізнавального інтересу до навчання, підвищення мотивації, адже згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти навчальний процес у початковій школі спрямовується на досягнення результатів навчання учнів початкових класів – сформованих ключових і предметних компетентностей. Набуття загальнонавчальних компетентностей діяльності є фундаментом наступного успішного навчання школяра в основній школі.

4. У процесі дослідження було розроблено та експериментально перевірено технологію формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків, що передбачала єдність трьох етапів. Пропедевтично-діагностичний етап було спрямовано на визначення методологічної основи (комунікативний, компетентісний, діяльнісний, системний, інтеграційний, особистісно зорієнтований, ресурсний), сукупності принципів, формулювання мети та завдань. Функціонально-діяльнісний етап забезпечення активної комунікації позиціонується як єдність трьох фаз (мотиваційно-стимульовальна, актуалізації метапредметних знань, процесуально-комунікаційна). На етапі аналітичної корекції та сталої прогностики здійснюється підготовка дидактико-методичного забезпечення для контролю, розробляється та використовується критеріально-оцінний апарат ефективності розробленої технології, в основі якої лежить системний і цілісний підхід, що відображає єдність мотиваційного, когнітивного та діяльнісного компонентів процесу формування комунікативної компетентності молодших школярів. Доведено, що їх взаємодія сприяє переходу учня на більш високий рівень комунікативної компетентності.

Позитивна динаміка рівнів сформованості комунікативної компетентності в учнів експериментальних класів підтверджує ефективність розробленої нами технології формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків та доцільність її впровадження в роботу шкіл.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів висвітленої проблеми. Перспективним для подальшого розроблення проблеми вважаємо визначення ролі вчителя початкових класів у процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Васильєва О. В. Історія виникнення комунікативного методу викладання іноземної мови / О. В. Васильєва // Педагогічний альманах: Збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко та ін. – Херсон : РПО, 2012. – Випуск 15. – С. 269–273.
2. Васильєва О. В. Критерії та рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів / О. В. Васильєва // Педагогічний альманах: Збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко та ін. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. – Випуск 20. – С. 16–22.
3. Васильєва О. В. Модель формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків / О. В. Васильєва // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 65. – Херсон : ХДУ, 2014 – С. 85–90.
4. Васильєва О. В. Порівняльна характеристика комунікативного та традиційних методів викладання іноземної мови в початковій школі / О. В. Васильєва // Актуальні проблеми іноземної філології: лінгвістика та літературознавство: міжвуз. зб. наук. ст.; гол. ред. В. А. Зарва. – Бердянськ : БДПУ, 2013. – Вип. VIII. – Ч.2. – С. 190–196.
5. Васильєва О. В. Роль міжпредметних зв'язків у формуванні комунікативної компетентності учнів початкових класів / О. В. Васильєва // Педагогічний альманах: Збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко та ін. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. – Випуск 17. – С. 53–57.
6. Васильєва О. В. Роль учителя младших классов в формировании коммуникативной компетентности младших школьников / О. В. Васильєва // Учитель. – № 4. – 2014. – С. 15–17.
7. Васильєва О. В. Формування основ наукової комунікації іноземною мовою в магістрантів / О. В. Васильєва // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск LX. – Херсон : видавництво ХДУ, 2011. – С. 219–222.
8. Vasylieva O. V. The Using of Interdisciplinary Approach for Forming Young Learners' Communicative Competence / O. V. Vasylieva // Сборник научных трудов SWorld. – Випуск 2. – Том. – Одеса : Куприенко, 2013. – С. 17–20.
9. Васильєва О. В. Організація інтерактивного навчання в початковій школі / О. В. Васильєва // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 67. – Херсон : ХДУ, 2015 – С. 80–85.
10. Vasylieva O. V. The Pedagogical Approach to Communicative Language Teaching in Primary School / O. Vasylieva, Pokorna L. M // Material digest of the LXIV International Research and Practice Conference and III stage of the Championship in Pedagogical sciences (London, September 26-October 01, 2013) P. 61–63.

11. Васильєва О. В. Комунікативний підхід на уроках літературного читання в початковій школі / О. В. Васильєва // Педагогічний альманах : Збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко та ін. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. – Випуск 25. – С. 69–74.

Опубліковані праці апробаційного характеру

12. Васильєва О. В. Використання міжпредметних зв'язків у системі формування комунікативної культури молодших школярів / О. В. Васильєва // Психолого-педагогічні засади діяльності фахівця : історія, теорія, практика : матеріали міжнародної науково-практичної веб-конференції (15–16 травня 2013р.) / за ред. В. В. Кузьменка. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. – С. 35–37.

13. Васильєва О. В. Критерії комунікативної компетентності молодших школярів / О. В. Васильєва // Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи дослідження : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14–15 грудня 2012 року. – Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛЮГОС», 2012. – С. 53–55.

14. Васильєва О. В. Міжпредметні зв'язки як чинник оптимізації процесу навчання / О. В. Васильєва // Науково-дослідна робота молодих учених: стан, проблеми, перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. 2–6 грудня 2013 р. – Херсон : ХДУ, 2013. – С. 34–38.

15. Васильєва О. В. Розвиток комунікативних навичок у молодших школярів на уроках англійської мови / О. В. Васильєва // Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних студій: Збірник матеріалів I Міжнародної наукової конференції / за заг. ред. С. В. Шепітько. – Маріуполь : 2012. – С. 199–204.

16. Васильєва О. В. Роль гуманістичних ідей В. О. Сухомлинського в процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів. / О. В. Васильєва // Педагогічна спадщина А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського: історія та сучасність Матеріали педагогічних читань / за ред. В. В. Кузьменка. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. – С. 5–8.

17. Васильєва О. В. Формирование коммуникативных умений младших школьников / О. В. Васильєва // Материалы Международной научно-практической конференции «Язык. Культура. Образование». – Шадринск, 2014. – С. 24–31.

18. Васильєва О. В. Сучасний стан проблеми формування комунікативної компетентності молодших школярів / О. В. Васильєва // Використання інтерактивних технологій навчання в мовній освіті молодших школярів : матеріали II Регіонального науково-практичного семінару. – Херсон, 2013. – С. 154–157.

19. Васильєва О. В. Использование технологии интерактивного обучения для формирования коммуникативной компетентности младших школьников / О. В. Васильєва // Содружество наук : материалы XI Международной научно-практической конференции молодых исследователей (21–22

мая 2015 г.) – Барановичи, 2015. – С. 321–324.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

20. Васильєва О. В. Використання уяви як визначний фактор реалізації комунікативного методу на уроках іноземної мови в початковій школі / О. В. Васильєва // Акмеологія вченого-педагога. Наукова школа професора Є. П. Голобородько / за ред. Є. П. Голобородько. – Херсон : Вид-во «ТДС», 2012. – С. 238–240.

21. Васильєва О. В. Формування комунікативної компетентності молодших школярів / О. В. Васильєва, Є. П. Голобородько : методичні рекомендації. – Херсон, 2013. – 79 с.

АНОТАЦІЯ

Васильєва О. В. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України, Тернопіль, 2015.

Дисертацію присвячено проблемі формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків. Проаналізовано основні підходи до визначення сутності понять «комунікативна компетентність» та «міжпредметні зв'язки». Досліджено психолого-педагогічні аспекти формування комунікативної компетентності учнів початкових класів (мотивація, спілкування, інтерес, пам'ять, увага). Здійснено аналіз навчально-методичної літератури з проблеми формування комунікативної компетентності молодших школярів. Уточнено структуру комунікативної компетентності, виділено такі її компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний. Визначено критерії та рівні сформованості комунікативної компетентності (високий, достатній, середній, низький). Комплексно вивчено та обґрунтовано дидактичні умови ефективного навчання учнів початкових класів. Розроблено та перевірено технологію формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків.

Ключові слова: початкова школа, молодші школярі, комунікативна компетентність, міжпредметні зв'язки, технологія, дидактичні умови.

АННОТАЦИЯ

Васильева О.В. Формирование коммуникативной компетентности младших школьников средствами межпредметных связей. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Тернопольский национальный педагогический университет имени

Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины, Тернополь, 2015.

Диссертация посвящена исследованию проблемы формирования коммуникативной компетентности младших школьников с помощью использования межпредметных связей.

Во введении обоснован выбор темы диссертации, её актуальность и связь с научными программами, планами, темами, сформирован научный аппарат исследования, освещен комплекс использованных в работе методов, определены научная новизна и практическая значимость работы.

В диссертации проанализированы различные подходы к пониманию понятий «коммуникативная компетентность» и «межпредметные связи», определены составляющие компоненты коммуникативной компетентности (мотивационный, когнитивный, деятельностный). Совокупность эффективных дидактических условий формирования коммуникативной компетентности определена и обоснована: обеспечение устойчивой мотивационно-стимулирующей основы общения учащихся на межпредметном уровне; актуализация межпредметных знаний учащихся в интерактивной деятельности, что предполагает их активное включение в вариативно-тематическое общение; интеграция форм, методов и средств обучения коммуникации на межпредметной основе; создание уровнево-коррекционного дидактико-методического обеспечения процесса в соответствии с коммуникативным и компетентностным подходами.

Определены показатели и критерии анализа по каждому компоненту в отдельности. Выявлены и обоснованы уровни коммуникативной компетентности учеников начальных классов: высокий, достаточный, средний и начальный. Уровни определялись в соответствии с показателями каждого компонента.

Разработана технология формирования коммуникативной компетентности младших школьников с помощью межпредметных связей, которая предполагает поэтапную реализацию: 1) пропедевтично-диагностический этап; 2) функционально-деятельностный этап обеспечения активной коммуникации; 3) этап аналитической коррекции и постоянной прогностики.

С целью определения уровня коммуникативной компетентности учеников начальных классов были проведены тестирование, анкетирование учителей и учеников, организованы опросы и беседы, контрольные работы для учащихся. Достижению положительной динамики формирования коммуникативной компетентности учеников начальной школы способствовало использование межпредметных связей на уроках украинского и английского языков, литературного чтения.

В процессе обучения широко использовались интерактивные методы обучения, выполнялись различные интерактивные упражнения. На первом этапе были определены основные подходы к экспериментальной работе: основными методологическими подходами выступили компетентностный и коммуникативный подходы, соподчиненным методологическим обеспечением были деятельностный, системный, интеграционный, личностно-ориентированный, ресурсный подходы.

Во время проведения функционально-деятельностного этапа обеспечения активной

коммуникации предполагалась пофазовая работа (мотивационно-стимулирующая; актуализации метапредметных знаний; процессуально-коммуникационная). Использовались методы объяснения, поощрения, самостоятельной работы с литературой, коммуникативно-ролевых игр, ассоциаций. Данный этап предполагал использование методов диагностирования, метод упражнений, инсценировки. На итоговом этапе аналитической коррекции и постоянной прогностики были выделены пути реализации коррекции уровней коммуникативной компетентности, установлены перспективы прогностики.

Реализация разработанной технологии формирования коммуникативной компетентности младших школьников с помощью межпредметных связей подтвердила эффективность построения учебного процесса.

Ключевые слова: начальная школа, младшие школьники, коммуникативная компетентность, межпредметные связи, технология, дидактические условия.

ANNOTATION

Vasylieva O. V. Forming communicative competency of primary school pupils by means of interdisciplinary connections. - Manuscript.

Thesis for the Candidate degree in Pedagogy, specialty 13.00.09 – Theory of Education. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2015.

The thesis is devoted to the issue of forming communicative competency of primary school pupils by means of interdisciplinary connections. The basic approaches to the terms "communicative competency" and "interdisciplinary communication" are analyzed. The psychological and pedagogical aspects of forming communicative competency of primary school pupils (motivation, communication, interest, memory, attention) are investigated. The analysis of educational literature on the problem is given. The structure of communicative competency according to its components (motivational, cognitive, active) is shown. The criteria and levels of forming communicative competency (high, sufficient, satisfactory, low) are presented. The didactic conditions of effective primary school pupils' teaching are distinguished and substantiated. The technology of forming communicative competency of primary school pupils by means of interdisciplinary connections is created and tested.

Keywords: primary school, primary school pupils, communicative competency, interdisciplinary connections, technology, didactic conditions.

Підписано до друку 18.05.2015 р.
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 05/15/2-12

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФО Осадца Ю.В.